

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА**

П.Ф. Гураль, І.Д. Софінська

Плани семінарських занять із курсу

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

для студентів 5 курсу (спеціалістів)

галузь знань **0304 «Право»**
спеціальність **7.03040101 «Правознавство»**
спеціалізація **«Правове регулювання організації державного управління та
місцевого самоврядування»**

ЛЬВІВ – 2013

Гураль П.Ф., Софінська І.Д.

Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування: Плани семінарських занять для студентів 5 курсу (спеціалістів) юридичного факультету. - Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка. - 2013. - 37 с.

Схвалено кафедрою конституційного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 1 від 29 серпня 2013 р.

Авторські права застережені

ВСТУП

Спецкурс «Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування» передбачає формування у студентів уміння правильно оцінювати конкретні муніципально-правові явища, а також вивчення теоретичних положень та вироблення навичок подальшого практичного застосування знань і норм чинного законодавства у цій сфері.

Основними завданням даного спецкурсу є детальний і ґрунтовний аналіз чинного законодавства України з місцевого самоврядування та запропонованих змін і доповнень до нього у контексті імплементації міжнародних стандартів місцевого самоврядування; вивчення положень національного та міжнародного законодавства на предмет законодавчого закріплення міжнародних стандартів місцевого самоврядування; ознайомлення із механізмом розв'язання правових колізій у галузі реалізації міжнародних стандартів місцевого самоврядування тощо.

Студенти, які вивчають цей спецкурс, повинні

знати:

- основні категорії, поняття та концептуальні положення, які мають безпосереднє значення для міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування;
- особливості реалізації міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС;
- правові підстави регулювання міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та їх вплив на розвиток місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС;

вміти:

- аналізувати та правильно застосовувати національне та міжнародне законодавство у галузі місцевого самоврядування;
- проводити аналіз законодавчого закріплення міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС;
- критично оцінювати стан реалізації міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС.

ТИПОВИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

НАЗВИ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ І ТЕМ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ													
Тема 1. Загальна характеристика законодавчого регулювання міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування.	8	2	2			4	9	2	1				6
Тема 2. Організаційно-правові засади застосування Європейської хартії місцевого самоврядування.	8	2	2			4	11	2	1				8
Тема 3. Роль партисипативної демократії в Україні та країнах ЄС.	8	2	2			4	6						6
Тема 4. Муніципальна автономія в Україні та країнах ЄС.	8	2	2			4	6						6
Тема 5. Оптимальна децентралізація повноважень органів місцевого самоврядування.	8	2	2			4	6						6
Тема 6. Місцеві фінанси органів місцевого самоврядування України та країн ЄС.	8	2	2			4	11	2	1				8
Тема 7. Міжмуніципальна співпраця: підстави та перспективи.	8	2	2			4	11	2	1				8
Тема 8. Принцип адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.	8	2	2			4	4						4
Тема 9. Особливості застосування міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС.	8	2	2			4	8						8
УСЬОГО ГОДИН	72	18	18			36	72	8	4				60

БАЗОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / Заг. ред. А.П. Яценюка. - К.: «Парламентське видавництво», 2007. - 608 с.
2. Баймуратов М.О. Європейські стандарти локальної демократії та місцевого самоврядування в Україні / М.О. Баймуратов // Х.: «Одісей», 2000. - С. 1-73.
3. Баймуратов М.О. Правова природа міжнародних (європейських) стандартів локальної демократії та їх роль у становленні місцевого самоврядування в Україні: питання сприйняття та імплементації / М.О. Баймуратов // Наукові читання. Присвячені пам'яті В.М. Корецького: Зб. наук. Праць / Київський університет права НАН України. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. - С. 12-21.
4. Баймуратов М. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування: від міжнародної угоди до імплементації у національне законодавство / М. Баймуратов // Вибори та демократія. - 2006. - №: 4. - С. 17-24.
5. Баймуратов М.О. Правова природа міжнародних (європейських) стандартів локальної демократії та їх роль у становленні місцевого самоврядування в Україні: питання сприйняття та імплементації / М.О. Баймуратов // Наукові читання. Присвячені пам'яті В.М. Корецького: Зб. наук. Праць / Київський університет права НАН України. - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. - С. 12-21.
6. Батанов О.В. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування // Юридична енциклопедія. - Т. 3. - К.: Укр. енциклопедія., 2001. - С. 698.
7. Баймуратов М.А., Григорьев В.А. Роль международных стандартов местного самоуправления в формировании компетенции публичной самоуправленческой (муниципальной) власти / / М.О. Баймуратов, В.А. Григорьев // О.: «Феникс», 2003. - 160 с.
8. Барвіцький В.Ю., Батанов О.В. Муніципальне право зарубіжних країн. Ч. 3. / за заг. Ред. П.Ф. Мартиненка. - К.: «Знання України», 2006. - 284 с.
9. Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Місцевого самоврядування в Україні / П.Д. Біленчук, В.В. Кравченко, М.В. Підмогильний // К.: «Атіка», 2000. - С. 25-38.
10. Джерела конституційного права України / Ю.С. Шемшученко, Н.М. Пархоменко, О.В. Скрипнюк [та ін.]; відп. ред.: Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик. - К.: «Наук. думка», 2010. - С. 316-352.

11. Закон України «Про органи самоорганізації населення»: науково-практичний коментар / за заг. ред. О.С. Орловського, А.С. Крупника, Н.В. Мішиної, К.В. Терзіанової. – Одеса: ПП «Євродрук», 2012. – 192 с.
12. Игнатов В.Г., Бутов В.И. Местное самоуправление: Российская практика и зарубежный опыт: Учебное пособие. / В.Г. Игнатов, В.И. Бутов // Ростов-на-Дону: «МарТ», 2007. – С. 67-116.
13. Конституційне право України: Академічний курс: підручник: У2 т. Т.2 / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К: «Юридична думка», 2008. – 800 с.
14. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов.– Х.: «Право», 2011. – С. 971-1028.
15. Корнієнко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: Навч. посіб. / М.І. Корнієнко // К.: «Алерта», 2005. – С. 44-59.
16. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України. / В.В. Кравченко, М.В. Пітцик // К.: «Атіка», 2003. – С. 342-363.
17. Круш П.В. Муніципальне управління: навч. посіб. / П.В. Круш, О.О. Кожем'яченко // К.: «Центр навч. л-ри», 2006. – С. 33-64, 67-263.
18. Куйбіда В.С. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні / В.С. Куйбіда // Львів: «Літопис», 2001. – С. 149-164.
19. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б.А. Руснак. – Одеса: 2011. – 536 с.
20. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб.: У 3 частинах / Ч.1 / О.В. Батанов, В.М. Кампо. – 2005. – 148 с./ Ч.2 / М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, В.М. Кампо, О.А. Музика. – 2006. – 120 с./ Ч.3 Авт. й упоряд.: В.Ю. Барвіцький, О.В. Батанов. – К.: «Знання України». – 2006. – 284 с.
21. Муніципальне право України: Підручник / В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та ін.; За ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К.: «Юрінком», 2006. – С. 5-26, 30-104.
22. Науково-практичний коментар закону України про місцеве самоврядування в Україні / Теліпко В.Е., Панасюк С.А. – К.: ЦУЛ, 2011. – 400 с.
23. Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. та ін. Муніципальне право України: Підручник / За ред. Баймуратова М.О. – 2-ге вид. доп. – К.: «Правова єдність», 2009. – С. 182-215.

РЕКОМЕНДОВАНІ ВЕБ-РЕСУРСИ:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://iportal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт представництва Ради Європи в Україні – <http://www.coe.kiev.ua/>
3. Офіційний сайт Ради Європи – <http://hub.coe.int/>
4. Офіційний сайт Асоціації міст України – <http://www.auc.org.ua/>
5. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень – <http://www.niss.gov.ua>
6. Офіційний сайт газети «День» - <http://www.day.kiev.ua/>
7. Офіційний сайт газети «Дзеркало тижня» - www.zn.ua
8. Офіційний сайт журналу Верховної Ради України «Віче» - <http://www.viche.info/>

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1. Сутність та правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування.
2. Роль Ради Європи в розробці міжнародних стандартів місцевого самоврядування та проведенні моніторингу їх застосування.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування.
4. Всесвітня декларація місцевого самоврядування.
5. Європейська рамкова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади.
6. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Міжнародні стандарти місцевого самоврядування; хартія; конвенція; резолюція; рекомендація; думка; Рада Європи

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Багмет М.О., Євтушенко О.Н. Базові принципи діяльності територіальних інститутів управління в контексті Європейської хартії місцевого самоврядування / М.О. Багмет, О.Н. Євтушенко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 69. Вип. 56. Політичні науки. Правознавство. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – С. 56-60.
2. де Брюке Ф. Європейська хартія місцевого самоврядування як правова основа місцевого самоврядування в Європі [Текст] – Українсько-

- європейський журнал міжнародного та порівняльного права. – 2001. – № 2. – Т.1. – С. 85–87.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні: Наук. - практичний посібник/ Упоряд. О.В. Бейко, А.К. Гук, В.М. Князєв; За ред. М.О. Пухтинського, В.В. Толкованова. - К.: «Крамар», 2003. - 396 с.
  4. Глухачов Є.Ф. Європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми та перспективи їх втілення в законодавство України / Є.Ф.Глухачов // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (29 травня 2002 р., Київ). – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Т.: 2. – С. 214-242.
  5. Європейська модель місцевого самоврядування в Україні: вибір політики впровадження // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право» / За заг. ред. проф. Мальчина Ю.М., проф. Луця В.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр, 2006. – Вип. 2. – С. 10-16.
  6. Копиленко О., Демченко І. Система джерел європейських правових стандартів місцевого самоврядування / О. Копиленко, І.Демченко. – Вісник Львівського університету. Серія юрид. 2011. Вип. 54. С. 139–145.
  7. Кравченко В. Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування: [Імплементація принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в національному законодавстві України] / В.Кравченко // Вісник Центральної виборчої комісії. - 2008. – №: 2. - С. 38-41.
  8. Правові інструменти Ради Європи з питань місцевого і регіонального розвитку та проблеми їх імплементації в Україні / Під ред. В.В.Толкованова, – Київ: Центр досліджень питань місцевого і регіонального розвитку та сприяння адміністративній реформі, 2007. – 349 с.
  9. Толкованов В.В., Пухтинський М.О. Європейська Хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні. / В.В. Толкованов, М.О. Пухтинський. – К.: Видавництво «Крамар», 2003. – 400 с.
  10. Шаповал В. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування. // Право України. – 2002. – № 3. – С. 48–54.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Всесвітня декларація місцевого самоврядування, Ріо-де-Жанейро, 26.09.1985 року // Місцеве самоврядування. – 1997. – № 1–2. – С. 95–97.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування, Страсбург, 15.10.1985 року // Київ: «Парламентське видавництво», Збірка договорів Ради Європи, 2000.
3. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними владами або громадами, Мадрид, 21.05.1980 // Текст українською мовою. – Рада Європи.
4. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті, Страсбург, 14.03.1992 року. / у книзі Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.]. Ч. 3 / Барвіцький В.Ю., Батанов О.В., за заг. ред. П.Ф. Мартиненка; НДІ приватного права і підприємництва. – К: «Знання України», 2006. – С. 206–217.
5. Рекомендація Ради Європи 39 (1998) від 6 березня 1998 р. «Про інкорпорацію Європейської хартії місцевого самоврядування в правові системи країн, які її ратифікували, і про правовий захист місцевого самоврядування» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=853831&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. – Дата доступу: 05.03.2013.
6. Рекомендація Ради Європи 171 (2005) від 1 червня 2005 р. «Про «Консультації місцевих влад» – імплементація Європейській хартії місцевого самоврядування – ст. 4.6, 5, 9.6 і 10» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=866597&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. – Дата доступу: 05.03.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. З'ясуйте роль та участь України у діяльності Ради Європи.
2. Проаналізуйте рівень імплементації Україною міжнародно-правових документів Ради Європи.

ТЕМА 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1. Аналіз положень Європейської хартії місцевого самоврядування.
2. Суть та правова природа принципу повсюдності.
3. Адміністративно-територіальний устрій держави та його вплив на розвиток місцевого самоврядування.
4. Система органів місцевого самоврядування в Україні та країнах ЄС.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Принцип повсюдності; принцип територіальності; принцип цілісності території; адміністративно-територіальний устрій; система місцевого самоврядування

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. де Брюке Ф. Європейська хартія місцевого самоврядування як правова основа місцевого самоврядування в Європі [Текст] – Українсько-європейський журнал міжнародного та порівняльного права. – 2001. – № 2. – Т.1. – С. 85-87.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні: Наук. - практичний посібник/ Упоряд. О.В. Бейко, А.К. Гук, В.М. Князєв; За ред. М.О. Пухтинського, В.В. Толкованова. - К.: «Крамар», 2003. - 396 с.
3. Глухачов Є.Ф. Європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми та перспективи їх втілення в законодавство України / Є.Ф.Глухачов // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (29 травня 2002 р., Київ). – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Т.: 2. – С. 214-242.
4. Ганущак Ю. Реформа місцевого самоврядування: ВБИТИ ЩЕ ДО НАРОДЖЕННЯ? [Електронний ресурс] / «Дзеркало тижня. Україна». Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/reforma-miscevogo-samovryaduvannya-vbiti-sche-do-narodzhennya-.html>. – Дата доступу: 05.08.2013.

5. Гриневецький С. Адміністративно-територіальний устрій: де вихід? / «Дзеркало тижня. Україна» № 18, 24 травня 2013
6. Європейська модель місцевого самоврядування в Україні: вибір політики впровадження // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право» / За заг. ред. проф. Мальчина Ю.М., проф. Луця В.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр, 2006. – Вип. 2. – С. 10-16.
7. Ковальчук Т. Кардинальна територіальна реформа – вимога часу / «Дзеркало тижня. Україна» № 25, 5 липня – 12 липня 2013
8. Кравченко В. Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування: [Імплементация принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в національному законодавстві України] / В.Кравченко // Вісник Центральної виборчої комісії. - 2008. - №: 2. - С. 38-41.
9. Новіков М., Гайко О. Європейський досвід адміністративно-територіального реформування: політичний аспект. Аналітична записка. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/844/>. – Дата доступу: 05.08.2013.
10. Нудельман В. Адміністративно-територіальний устрій: ВИХІД Є! / «Дзеркало тижня. Україна» № 22, 21 червня 2013
11. Регіональний вимір соціально-економічного розвитку і засади нової регіональної політики. – К.: НІСД, 2013. – 82 с.
12. Толкованов В.В., Пухтинський М.О. Європейська Хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні. / В.В. Толкованов, М.О. Пухтинський. – К.: Видавництво «Крамар», 2003. – 400 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування, Страсбург, 15.10.1985 року // Київ: «Парламентське видавництво», Збірка договорів Ради Європи, 2000.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. – розділ IX, ст. 133 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 1
3. Концепція реформи місцевого самоврядування. Проект Закону України. № 9646. 26.12.2011. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42227. – Дата доступу: 05.08.2013.

4. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проект від 2012 р. / Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. // Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>. - Дата доступу: 5.01.2013.
5. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
6. Рекомендація Ради Європи 39 (1998) від 6 березня 1998 р. «Про інкорпорацію Європейської хартії місцевого самоврядування в правові системи країн, які її ратифікували, і про правовий захист місцевого самоврядування» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=853831&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. - Дата доступу: 05.03.2013.
7. Рекомендація Ради Європи 171 (2005) від 1 червня 2005 р. «Про «Консультації місцевих влад» - імплементація Європейській хартії місцевого самоврядування - ст. 4.6, 5, 9.6 і 10» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=866597&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. - Дата доступу: 05.03.2013.
8. Рішення Конституційного Суду N 11-рп/2001 від 13.07.2001 у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «район» та «район у місті», які застосовуються в пункті 29 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 140 Конституції України, і поняття «організація управління районами в містах», яке вживається в частині п'ятій статті 140 Конституції України та в частині першій статті 11 Закону України «Про столицю України - місто-герой Київ», а також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» стосовно повноваження міських рад самостійно вирішувати питання утворення і ліквідації районів у місті (справа про адміністративно-територіальний устрій) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Конституційного суду України. Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9400>. - Дата доступу: 05.08.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. З'ясуйте, яку роль відіграють географічні та етно-лінгвістичні (культурні) у функціонуванні держави.
2. Проаналізуйте сучасні проекти «модернізації» адміністративно-територіального поділу України.

ТЕМА 3.

РОЛЬ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Поняття та ознаки партисипативної демократії.
2. Місцеві референдуми та їх законодавче закріплення в Україні та країнах ЄС.
3. Місцеві вибори в Україні та країнах ЄС і проблеми їх удосконалення.
4. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Партисипативна демократія (*participative democracy*); місцевий референдум (*local referendum*); місцеві вибори (*local elections*)

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрам'юк І. Врегулювання механізмів участі громадян в управлінні громадою / І. Абрам'юк, А. Ткачук. – К. : «Легальний статус», 2011. – 64 с.
2. Литвиненко І.Л. Особливості муніципально-правового статусу людини і громадянина в Україні / І. Л. Литвиненко // Держава і право: зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки. – 2000. – Вип. 8. – С. 175-182.

3. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б.А. Руснак. – Одеса: 2011. – 536 с.
4. Муніципальне право України навчальний посібник для підготовки до іспитів. / упор. І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. – К: «Центр учбової літератури», 2013. – 206 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті, Страсбург, 14.03.1992 року. / у книзі Муніципальне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 3 ч.]. Ч. 3 / Барвіцький В.Ю., Батанов О.В., за заг. ред. П.Ф. Мартиненка; НДІ приватного права і підприємництва. – К: «Знання України», 2006. – С. 206–217.
2. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні, Страсбург, 5.2.1992 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. // Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_318. – Дата доступу: 14.06.2013.
3. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України. № 2487-VI. 10.07.2010. // Відомості Верховної Ради України від 10.09.2010 - 2010 р., № 35, / № 35-36 /, стор. 1220, стаття 491.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення. Закон України № 3654 від 26.01.2009. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34255. – Дата доступу: 14.06.2013.
5. Про всеукраїнський референдум. Закон України № 5475-VI від 06.11.2012. / Офіційний вісник України від 10.12.2012 // 2012 р., № 92, стор. 7, стаття 3729, код акту 64514/2012.
6. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
7. Про місцевий референдум. Проект Закону України (реєстр. № 7082 від 03.09.2010). [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Верховної ради України. // Режим доступу:

- http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38447. -
Дата доступу: 14.06.2012.
8. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України. № 2493-III. 07.06.2001. // Відомості Верховної Ради України від 17.08.2001 - 2001 р., № 33, стаття 175.
  9. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України. № 93-IV. 11.07.2002. // Відомості Верховної Ради України від 04.10.2002 - 2002 р., № 40, стаття 290.
  10. Резолюція Ради Європи 123 (2001) від 9 листопада 2001 р. «Про місцеву та регіональну демократію в Україні» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=824705&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. -
Дата доступу: 05.03.2013.
  11. Рекомендація Ради Європи 48 (1998) від 27 травня 1998 р. «Про місцеву та регіональну демократію в Україні» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=853929&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. -
Дата доступу: 05.03.2013.
  12. Рішення Конституційного Суду N 7-рп/99 від 06.07.1999 у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Конституційного суду України. Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9335>. - Дата доступу: 05.08.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. З'ясуйте, як на даний час в Україні розвивається партисипативна демократія.
2. Проаналізуйте можливість іноземців брати участь у суспільному житті на місцевому рівні в Україні.

ТЕМА 4.

МУНІЦИПАЛЬНА АВТОНОМІЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Правова природа організаційної, територіальної та фінансової самостійності та незалежності місцевого самоврядування.
2. Роль та значення статутів територіальних громад.
3. Поєднання місцевих та державних інтересів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Муніципальна автономія; статут територіальної громади; місцеві інтереси; державні інтереси

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Баймуратов М.О., Григорьев В.А. Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине / М.О. Баймуратов, В.А. Григорьев // О.: «Юридическая литература», 2003, - С. 103-123, 162-188.
2. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія / За заг. ред. В.Ф. Погорілка. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін-Юре»», 2003. - 512 с.
3. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні. Проблеми теорії та практики. Монографія. / О.В. Батанов // К.: «Юридична думка», 2010. - С. 287-330.
4. Батанов О.В. Територіальна громада - основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія / О.В. Батанов // К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. - С. 172-195.
5. Борденюк, В.І. Правовий статус сільського, селищного, міського голови у контексті законодавчих ініціатив / В. І. Борденюк // Право України. - 2011. - № 3. - С. 193-201.
6. Борденюк, В.І. Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти / В. І. Борденюк // Право України. - 2011. - № 2. - С. 208-216.

7. Гураль П.Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження: Монографія. / П.Ф. Гураль // Львів: ЛьвДУВС, «Край», 2008. – С. 411–431.
8. Забезпечення економічної та фінансової самостійності місцевих влад в Україні відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування. За матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Зміцнення системи місцевих фінансів та між бюджетних відносин в Україні» (15-16 квітня 2004 р., м. Дніпропетровськ) / За ред. І.І. Куліченка, М.О. Пухтинського. – Київ, 2004. – 174 с.
9. Лінник Л. Дисциплінує статут територіальної громади: [Пробл. Становлення і розвитку місц. самоврядування] // Віче. – 2000. – № 10. – С. 33.
10. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б.А. Руснак. – Одеса: 2011. – 536 с.
11. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: Монографія / за ред. Ю.М. Тодики. – Х.: «Право», 2009. – С. 6–190, 305–473.
12. Статут територіальної громади міста Бердянськ / Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України. Навч. посібник // К.: «Атіка», 2003. – С. 526–586.
13. Ткачук А.Ф. Врегулювання діяльності місцевої влади та її органів: проекти тип. місц. нормат. актів / Анатолій Ткачук. – К. : «Легальний статус», 2011. – 91 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. – розділ IX, ст. 133 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 1
2. Концепція реформи місцевого самоврядування. Проект Закону України. № 9646. 26.12.2011. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42227. – Дата доступу: 05.08.2013.
3. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проект від 2012 р. / Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. // Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>. – Дата доступу: 5.01.2013.

4. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
5. Про місцеві державні адміністрації. Закон України. № 586-XIV. 09.04.1999. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 20-21, ст.190.
6. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності. Закон України. № 147/98-ВР. 03.03.1998. // Відомості Верховної Ради України від 04.09.1998 - 1998 р., № 34, стаття 228.
7. Про столицю України - місто-герой Київ. Закон України. № 401-XIV. 15.01.1999. // Відомості Верховної Ради України від 19.03.1999 - 1999 р., № 11, стаття 79. (зі змінами та доповненнями)
8. Про фінансову основу місцевого самоврядування в Україні. Проект Закону України. № 3387. 15.04.2003 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=14795. - Дата доступу: 05.08.2013.
9. Рекомендація 219 (2007) Конгресу місцевих та регіональних влад Європи «Про статус столичних міст» від 1.6.2007 року [Електронний ресурс] / Сайт Конгресу місцевих та регіональних влад Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1132951&Site=CM>. - Дата доступу: 05.03.2013.
10. Рішення Конституційного Суду N 7-рп/99 від 06.07.1999 у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Конституційного суду України. Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9335>. - Дата доступу: 05.08.2013.
11. Рішення Конституційного Суду N 21-рп/2003 від 25.12.2003 у справі за конституційним поданням Президента України та конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої, третьої, четвертої статті 118, частини третьої статті 133, частин першої, другої, третьої статті 140, частини другої статті 141 Конституції України, статті 23, пункту 3 частини першої статті 30 Закону України «Про державну службу», статей 12, 79 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статей 10, 13, 16, пункту 2 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про

столицю України – місто-герой Київ», статей 8, 10 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», статті 18 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (справа про особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування у місті Києві) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Конституційного суду України. Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9498>. - Дата доступу: 05.08.2013.

12. Рішення Конституційного Суду N 12-рп/2004 від 20.05.2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим (справа щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Конституційного суду України. Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9848>. - Дата доступу: 05.08.2013.
13. Статут Львова. 6.04.2009 р. [Електронний ресурс] / Сайт Громадського порталу Львова. Режим доступу: <http://www.gromada.lviv.ua/articles/2009/04/06/874.html>. - Дата доступу: 05.03.2013.
14. Статут територіальної громади міста Києва / рішення Київської міської ради № 371/1805 від 28.03.2002 р., Наказ Міністерством юстиції України №14/5 від 02.02.2005р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v14_5323-05. - Дата доступу: 05.08.2013.
15. Стосовно обмежень сумісності діяльності заступника селищного голови з діяльністю депутата районної ради. Роз'яснення Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань державної служби України. 13.04.2012. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0013323-12>. - Дата доступу: 30.04.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. Проаналізуйте статuti територіальних громад Києва, Одеси та Львова (проект) і визначте, які їхні положення стосуються питання муніципальної автономії.
2. З'ясуйте роль статутів територіальних громад у державах-учасницях Ради Європи.

ТЕМА 5.

ОПТИМАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1. Децентралізація та деконцентрація повноважень.
2. Застосування принципу субсидіарності.
3. Делегування повноважень на підставі «принципу дзеркала».
4. Сфери вирішення питань місцевого значення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Децентралізація (*decentralization*); деконцентрація повноважень (*déconcentration*); принцип субсидіарності (*subsidiarity*); принцип «дзеркала»; питання місцевого значення

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.
2. Калиновський Б. Принцип субсидіарності, його місце в Європейській хартії місцевого самоврядування та національних правових системах // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2002. – № 2. – С. 243-248.

3. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Збірник матеріалів і документів / Науковий редактор: М.О.Пухтинський. – К.: «Атіка», 2006. – 744 с.
4. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: Монографія / за ред. Ю.М. Тодики. – Х.: «Право», 2009. – С. 6-190, 305-473.
5. Софінська І.Д. Поняття, сутність та походження принципу субсидіарності у муніципальному праві / І.Д. Софінська // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – Вип.: 41. – С. 279-284.
6. Софінська І.Д. Принцип субсидіарності крізь призму Європейської хартії місцевого самоврядування / І.Д. Софінська // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. статей /// За ред. Ю.С. Шемшученка, Л.В. Губерського, І.С. Гриценка; упор. О.В. Кресін. – К.: «Логос», 2009. – С. 333-335.
7. Софінська І.Д. Теоретичне становлення принципу субсидіарності у місцевому самоврядуванні / І.Д. Софінська // Вибори та демократія: Науково-просвітницький правничий журнал. – К.: Ін-т виборчого права, Національний університет «Києво-Могилянська Академія», 2008. – Вип.: 4 (18). – С. 43-48.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Децентралізація влади в Україні. Розширення прав місцевого самоврядування. Постанова Верховної Ради України № 3227-15 від 15 грудня 2005 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Дата доступу: 05.03.2013.
2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
3. Про місцеві державні адміністрації. Закон України. № 586-XIV. 09.04.1999. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 20-21, ст.190.
4. Про органи самоорганізації населення. Проект Закону України, запропонований Асоціацією міст України. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Асоціації міст України. // Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/bill>. – Дата доступу: 30.05.2013.

5. Про затвердження Порядку контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України. № 339. 09.03.1999. // Офіційний вісник України від 26.03.1999 - 1999 р., № 10, стор. 28, код акту 7044/1999.
6. Резолюція Ради Європи 97 (2000) від 25 травня 2000 р. «Про фінансові ресурси органів місцевої влади щодо їх відповідальності: лакмус для субсидіарності» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=894693&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. - Дата доступу: 05.03.2013.
7. Рекомендації парламентських слухань «Децентралізація влади в Україні. Розширення прав місцевого самоврядування» / Постанова Верховної Ради України № 3227-IV від 15 грудня 2005 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3227-15&c=1#Public>. - Дата доступу: 14.04.2013.
8. Рекомендація Ради Європи 79 (2000) від 25 травня 2000 р. «Про фінансові ресурси органів місцевого самоврядування щодо їх повноважень: перевірка для субсидіарності» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=896523&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. - Дата доступу: 05.03.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. Назвіть найбільш децентралізовані держави-учасниці Ради Європи. Відповідь обґрунтуйте.
2. З'ясуйте як у цих державах відбувається деконцентрація повноважень і як вирішуються питання місцевого значення (на підставі застосування принципу субсидіарності та принципу «дзеркала»).

ТЕМА 6.

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Сутність, правова природа та структура місцевих фінансів.
2. Особливості та процедура формування місцевих бюджетів.
3. Комунальна власність та практика управління нею.
4. Місцеві податки як складова місцевих бюджетів.
5. Муніципальні цінні папери (інститут місцевих запозичень).
6. Муніципальне банкрутство.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Місцеві фінанси (*local finances*); місцевий бюджет (*local budget*); місцеві податки (*local taxes*); муніципальне банкрутство (*municipal bankruptcy*); муніципальні цінні папери (*municipal bonds*)

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ганущак Ю. Гіркі пілюлі для фінансів України // «Дзеркало Тижня. Україна», № 27, 19 липня 2013
2. Ганущак Ю.І. Місцеві бюджети / Ю.І. Ганущак. – К.: «Легальний статус», 2011. – 48 с.
3. Забезпечення економічної та фінансової самостійності місцевих влад в Україні відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування. За матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Зміцнення системи місцевих фінансів та між бюджетних відносин в Україні» (15-16 квітня 2004 р., м. Дніпропетровськ) / За ред. І.І. Куліченка, М.О. Пухтинського. – Київ, 2004. – 174 с.
4. Кириленко, О. Боргова політика органів місцевого самоврядування / Ольга Кириленко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – Вип. 5. – С. 153-158.

5. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Підручник. – К.: «Знання», 2006.- 677 с.
6. Петкова Л., Проскурін В. Муніципальні інвестиції та кредити / Навчальний посібник / Київ, 2006. – 158 с.
7. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: Монографія / за ред. Ю.М. Тодики. – Х.: «Право», 2009. – С. 6-190, 305-473.
8. Про вплив новацій податкової та бюджетної реформ на бюджети місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Вісник АМУ № 71, лютий 2011 року // Офіційний сайт Асоціації міст України. Режим доступу:
http://www.auc.org.ua/sites/default/files/files/Visnyk%2071_small.pdf. – Дата доступу: 15.04.2013.
9. Рева Т.М, Ковальчук К.Ф., Кучкова Н.В. Місцеві фінанси. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 208 с.
10. Розвиток місцевих фінансів в Україні та інших державах-членів Ради Європи / Деві К., Петері Г., Росіхіна В.Ю., В.В. Толкованов. – К: «Крамар», 2011, – 240 с.
11. Слобожан О. Куди зникають гроші територіальних громад?! Або чому невпинно знижується якість життя в населених пунктах України...// «Дзеркало Тижня. Україна», № 27, 19 липня 2013
12. Фінансовий стан міст. 2011 рік. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Асоціації міст України. Режим доступу:
<http://auc.org.ua/sites/all/sites/default/files/files/Фінансовий%20стан%20міст%202011.pdf>. – Дата доступу: 11.08.2013.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Бюджетний кодекс України. Закон України № 2456-VI. 08.07.2010 // Відомості Верховної Ради України від 24.12.2010 - 2010 р., № 50, / № 50-51 /, стор. 1778, стаття 572.
2. Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик, затверджене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 7 жовтня 2003 року N 414, зі змінами (Офіційний вісник України від 14.11.2003 – 2003 р., № 44, стор. 245, стаття 2336)
3. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI. 02.12.2010 / Відомості Верховної Ради України від 08.04.2011 // 2011 р., № 13, / № 13-14, № 15-16, № 17, стор. 556, стаття 112.
4. Про впорядкування внутрішніх та зовнішніх запозичань, що провадяться органами місцевого самоврядування, Указ Президента

- України; № 655/98 від 18.06.1998 (Офіційний вісник України від 09.07.1998, 1998 р., № 25, стор. 9, стаття 910)
5. Про затвердження Порядку ведення Реєстру місцевих запозичень та місцевих гарантій, Наказ Міністерства фінансів України № 866 від 25 липня 2012 р. (Офіційний вісник України від 10.09.2012, 2012 р., № 66, стор. 31, стаття 2711)
  6. Про затвердження порядку здійснення місцевих запозичень, Постанова Кабінету Міністрів України № 110 від 16 лютого 2011 р. (Офіційний вісник України від 25.02.2011, 2011 р., № 12, стор. 41, стаття 512)
  7. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
  8. Про місцеві державні адміністрації. Закон України. № 586-XIV. 09.04.1999. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 20-21, ст.190.
  9. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності. Закон України. № 147/98-ВР. 03.03.1998. // Відомості Верховної Ради України від 04.09.1998 - 1998 р., № 34, стаття 228.
  10. Про фінансову основу місцевого самоврядування в Україні. Проект Закону України. № 3387. 15.04.2003 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=14795. - Дата доступу: 05.08.2013.
  11. Резолюція Ради Європи 97 (2000) від 25 травня 2000 р. «Про фінансові ресурси органів місцевої влади щодо їх відповідальності: лакмус для субсидіарності» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=894693&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. - Дата доступу: 05.03.2013.
  12. Рекомендація Ради Європи 79 (2000) від 25 травня 2000 р. «Про фінансові ресурси органів місцевого самоврядування щодо їх повноважень: перевірка для субсидіарності» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=896523&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. - Дата доступу: 05.03.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. Назвіть та проаналізуйте основні стадії здійснення місцевих запозичень.
2. З'ясуйте підстави та наслідки муніципального банкрутства.

ТЕМА 7

МІЖМУНІЦИПАЛЬНА СПІВПРАЦЯ:

ПІДСТАВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

1. Історія міжмуніципальної співпраці.
2. Європейська рамкова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Міжмуніципальна співпраця (*inter-communal cooperation*); принцип муніципального унітаризму; принцип муніципального федералізму; «горизонтальна» співпраця; «вертикальна» співпраця

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бодрова І.І. Міжнародний стандарт права органів місцевого самоврядування на утворення добровільних об'єднань: зміст та проблем реалізації в Україні / І.І.Бодрова // Українська державність: становлення, досвід, проблеми. – Х.: Право, 2001. – С. 48-49.
2. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід / під редакцією В.В. Толкованова. – К: Видавництво «Крамар», 2011, 261 с.
3. Толкованов В.В., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Бройде З.С., Внукова Н.М., Кравченко В.А., Ляшенко В.І., Мікула Н.А., Рік Ш., Романова Н.А. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів. – Київ: Видавництво «Крамар», 2009. – 242 с.
4. Транскордонне співробітництво / Мікула Н.А., Толкованов В.В. – К: видавництво «Крамар», 2011, 259 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними владами або громадами, Мадрид, 21.05.1980 // Текст українською мовою. – Рада Європи.
2. Про асоціації органів місцевого самоврядування. Закон України. № 1275-VI. 16.04.2009. / Відомості Верховної Ради України від 18.09.2009 // 2009 р., № 38, стор. 1444, стаття 534.
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
4. Про об'єднання територіальних громад. Проект Закону України (реєстр. № 9590 від 14.12.2011) / Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Режим доступу: <http://minregion.gov.ua>. – Дата доступу: 5.01.2013.
5. Про транскордонне співробітництво. Закон України № 1861-IV від 24 червня 2004 р.
6. Рекомендація Ради Європи 156 (2004) від 27 травня 2004 р. «Про Конвенцію регіонального самоврядування Ради Європи» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=819079&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. – Дата доступу: 05.03.2013.
7. Рекомендація 221 (2007) Конгресу місцевих та регіональних влад Європи «Про інституційні рамки міжмуніципальної співпраці» від 1.6.2007 року [Електронний ресурс] / Сайт Конгресу місцевих та регіональних влад Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1133903>. – Дата доступу: 05.03.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. Назвіть та проаналізуйте основні види та способи міжмуніципальної співпраці.
2. Проаналізуйте правову природу участі України у створенні та функціонуванні Єврорегіонів.

ТЕМА 8.

ПРИНЦИП АДМІНІСТРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Нормотворчість органів місцевого самоврядування.
2. Практика адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Нормотворчість; адміністративний контроль.

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. монографія / В.О. Антоненко, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов та ін.; За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: «Атіка», 2007. – 864 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Рішення Конституційного Суду N 7-рп/2009 від 16.04.2009 у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Конституційного суду України. Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=50463>. – Дата доступу: 05.08.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. Проаналізуйте практику адміністративного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні.
2. Проаналізуйте процес нормотворчості органів місцевого самоврядування в Україні та державах-учасницях Ради Європи.

ТЕМА 9.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Історія імплементації міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та практика їх застосування.
2. Принципи «доброго врядування» та «сталого розвитку».
3. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті.
4. Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики).

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Імплементація міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування; принцип «доброго врядування» (*good governance*); принцип «сталого розвитку» (*sustainable development*)

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Глухачов Є.Ф. Європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми та перспективи їх втілення в законодавство України / Є.Ф.Глухачов // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (29 травня 2002 р., Київ). – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – Т.: 2. – С. 214-242.

2. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах / В.С. Куйбіда, В.В. Толкованов. – К.: ТОВ «Поліграфічний Центр «Крамар», 2010. – 258 с.
3. Європейська модель місцевого самоврядування в Україні: вибір політики впровадження // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право» / За заг. ред. проф. Мальчина Ю.М., проф. Луця В.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр, 2006. – Вип. 2. – С. 10-16.
4. Толкованов В.В. Правові інструменти Ради Європи з питань місцевого і регіонального розвитку та проблеми їх імплементації в Україні. / В.В. Толкованов – Київ: Центр досліджень питань місцевого і регіонального розвитку та сприяння адміністративній реформі, 2007. – 349 с.
5. Толкованов В.В. Розвиток місцевого самоврядування в Україні в контексті реалізації політики європейської інтеграції / В.В. Толкованов. – Держава та регіони: Серія: Державне управління, 2012 р., № 3 (39), С. 123-128.
6. Moving from excellence models of local service delivery to benchmarking 'good local governance' / by Tony Bovaird and Elke Loffler // International Review of Administrative Sciences, Vol. 68 (2002), pp. 9-24.
7. Principles for Good Governance in the 21st Century / by John Graham, Bruce Amos, Tim Plumptre. – Policy Brief No.15, Institute On Governance, August 2003
8. Jarl K. Kampen. Good governance at the local level: toward a global village or a city republic? / Economic and Environmental Studies, Vol. 9, No. 1 (12/2009), pp. 11-29.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

1. Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики), прийнята Конгресом в ході його 15-ої Пленарної сесії 29 травня 2008 р. в Страсбурзі [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Дубенської районної державної адміністрації. Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/dubensk/ua/4730.htm>. – Дата доступу: 5.04.2013.
2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (зі змінами та доповненнями)
3. Рекомендація Ради Європи 39 (1998) від 6 березня 1998 р. «Про інкорпорацію Європейської хартії місцевого самоврядування в правові системи країн, які її ратифікували, і про правовий захист місцевого

самоврядування» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу:

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=853831&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. -

Дата доступу: 05.03.2013.

4. Рекомендація Ради Європи 171 (2005) від 1 червня 2005 р. «Про «Консультації місцевих влад» - імплементація Європейській хартії місцевого самоврядування - ст. 4.6, 5, 9.6 і 10» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=866597&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. -

Дата доступу: 05.03.2013.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

1. З'ясуйте суть принципів «доброго врядування» та «сталого розвитку».
2. Проаналізуйте підстави їх застосування в Україні та державах-учасницях Ради Європи.

Навчальне видання

Гураль Павло Федорович

доктор юридичних наук, завідувач кафедри конституційного права

Софінська Ірина Дмитрівна

асистент кафедри конституційного права

Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування

*ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ 5 КУРСУ (СПЕЦІАЛІСТІВ)
ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ*

Відповідальний за випуск – П.Ф. Гураль
Комп'ютерний набір – І.Д. Софінська
Макетування – Р.М. Шибунька
Умовних друківаних аркушів – 1,74. Наклад – 50.

Надруковано малим видавничим центром юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14.
E-mail: publlaw@law.Franko.Lviv.ua